

Лекція 2

Тема: Міжнародні організації з питань насінництва та насіннезнавства

План

1. Міжнародний союз з охорони нових сортів – УПОВ.
2. Міжнародна асоціація по перевірці насіння.
3. Організація економічної співпраці та розвитку – ОЕСР.
4. Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних націй ФАО та Міжнародна конвенція по захисту рослин – МКЗР.
5. Світова організація торгівлі – СОТ.

Література:

1. Васильківський С. П., Кочмарський В. С. Селекція і насінництво польових культур : підручник. Миронівка : ПрАТ «Миронівська друкарня», 2016. 376 с.
2. Державний Реєстр суб'єктів насінництва та розсадництва на 2021 рік. Київ, 2021. 133 с. URL: <https://farmer.dp.ua/wp-content/uploads/reestr2021.pdf>.
3. Жатова Г. Загальне насіннезнавство: навчальний посібник. Суми : Університетська книга. 2019. 273 с.

1. Міжнародний союз з охорони нових сортів – УПОВ

Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин — УПОВ (Union Internationale Pour la Protection des Obtentions Vegetales – UPOV); місцезнаходження — м. Женева (Швейцарія). Організація заснована в 1961 р. більшістю західноєвропейських країн, США і Японією з метою встановлення погоджених авторських прав на сорт. 2 грудня 1961 р. УПОВ у “Парижській Конвенції” (“International Convention for the Protection of New Varieties of Plants”) були затверджені міжнародні правила охорони авторських прав на сорт. Для понад 170 видів і родів рослин були розроблені вказівки для проведення аналізів сортів на ідентичність, однорідність і стабільність (Test Guidelines for the Conduct of Tests for Distinctness, Uniformity and Stability).

Сьогодні 47 країн є членами цієї міжурядової організації. В 1995 р. Україна стала членом УПОВ, і відповідно, взяла на себе зобов'язання охороняти права селекціонерів на основі принципів, які отримали міжнародне визнання і підтримку. Експертна оцінка для державної реєстрації сортів та прав на них здійснюється при проведенні експертизи з визначення критеріїв охороноздатності (ВОС-тест: відмінність, однорідність, стабільність).

Держава, яка є членом УПОВ, заявляє про свій намір охороняти права селекціонерів на основі принципів, що отримали міжнародне визнання і підтримку. Вона дає національним селекціонерам можливість отримати правову охорону в інших країнах-членах Союзу і іноземних селекціонерів вкладати кошти в селекцію рослин і виробництво насіння на її території.

Членство в УПОВ дає державі можливість ділитися власним досвідом і використовувати досвід інших країн-членів Союзу, а також зробити свій внесок у розвиток світової селекційної роботи. Для досягнення цієї мети необхідні постійні зусилля з розвитку співробітництва на міжнародному рівні, що зумовлює необхідність допомоги спеціалізованого секретаріату.

2. Міжнародна асоціація по перевірці насіння

Міжнародна асоціація по перевірці насіння (International Seed Testing Association — ISTA); місцезнаходження - м. Цюрих (Швейцарія).

ISTA є установою, що здійснює контроль технічної якості (життєздатність, чистота) насіннєвого матеріалу для поставки на міжнародний ринок. Крім цього, вона підтримує дослідження в області науки та технології насінництва. Перша експериментальна насінницька станція, заснована на наукових принципах перевірки насіння, почала діяти в Німеччині під керівництвом Фрідріха Ноббе. Його методи перевірки чистоти та життєздатності насіння швидко поширились у

Європі і Північній Америці. Поступово вони удосконалювались, але не були єдиними, що створювало проблеми у міжнародній торгівлі насінням. Така ситуація потребувала скликання міжнародного конгресу з питань перевірки насіння, а в 1924 році обумовила заснування Міжнародної асоціації по перевірці насіння.

До 1995 р. ISTA була організацією офіційних та напівофіційних лабораторій та осіб, яких призначали уряди держав-членів ISTA. З 1995 р. членом ISTA може бути будь-яка лабораторія або особа, що підтримує місію ISTA. Але виборче право мають лише держави, які є її членами. Зробивши такий крок, ISTA визнала внесок, який зробило насінництво у розвиток науково обґрунтованих технологій. Керує асоціацією виконавчий комітет, який обирають на три роки. Адміністративне керування доручено секретаріату, що знаходиться в Цюриху. В рамках ISTA працюють 18 технічних комітетів, які вдосконалюють Правила ISTA з різних аспектів.

Головними вимогами ISTA є: опробування і тестування насіння, а також

участь у порівняльних лабораторних тестах. З 2001 р. виконання цих вимог є основною вимогою акредитації на право видачі сертифікатів ISTA.

Важливим завданням асоціації є сертифікація посівного матеріалу.

Акредитовані лабораторії, які уповноважені урядами, мають право видавати:

- Оранжеві сертифікати на проби насіння (Orange International Seed Lot Certificates), коли відбір проб і аналіз проводяться в одній і тій самій акредитованій лабораторії;
 - Зелені сертифікати на проби насіння (Green International Seed Lot Certificates), коли відбір проб і аналіз проводяться в двох різних акредитованих лабораторіях в різних країнах;
 - Сині сертифікати — видаються на партії насіння без сортової ідентифікації.
- Надійність сертифікатів ISTA базується на якісних методах тестування і якісно виконаній лабораторній роботі. Кожен рік видається близько 120 тисяч таких сертифікатів.

3. Організація економічної співпраці та розвитку – ОЕСР

Організація економічної співпраці та розвитку – ОЕСР (Organization for Economic Cooperation and Development – OECD); місцезнаходження – м. Париж (Франція) – міжурядова організація створена в 1961 р. Головним керуючим органом ОЕСР є Рада, до складу якої входять особи, уповноважені урядами.

До структури ОЕСР входить близько 200 директоратів, комітетів, робочих і технічних груп, в засіданнях яких щорічно беруть участь майже 20 тисяч експертів з різних країн світу.

Основними є директорати:

- продовольства, сільського господарства і рибальства;
- співробітництва і розвитку;
- торгівлі; навколишнього середовища;
- економіки;
- статистики, науки, технології і промисловості;
- освіти, працевлаштування і соціальних питань.

Через використання своїх насінницьких Схем, щорічне видання міжнародних сертифікатів і списків сортів, посівний матеріал яких можна сертифікувати (List of Cultivars eligible for Certification), ОЕСР сприяє міжнародній торгівлі посівним матеріалом.

Метою насінницьких Схем ОЕСР (Schemes for the Varietal Certification of Seed Moving in International Trade) є забезпечення використання якісного насіння в країнах-учасниках.

Схеми сортової сертифікації у міжнародній торгівлі визнані у всьому світі. В них беруть участь 62 країни. Існує сім насінницьких Схем ОЕСР:

- трави та бобові;
- хрестоцвітні та інші олійні або прядивні культури;
- зернові;
- цукровий та кормовий буряк;
- конюшина підземна та подібні види;
- кукурудза;
- сорго;
- овочеві культури.

Україна приєдналася до двох схем сортової сертифікації – зернові і кукурудза та сорго. Дотримання Схем ОЕСР є справою добровільною. Насіння, вироблене та оброблене відповідно до Схем, супроводжується етикетками і сертифікатами. Сертифікація ОЕСР застосовується для сортів, які відповідають вимогам тестів DUS, або VOS (відмінність, однорідність та стабільність). За допомогою Схем в ході процесів розмноження, обробки та інших забезпечується збереження чистоти та оригінальності сорту. Схеми є офіційно визнаним інструментом для сертифікації, вони значно спрощують міжнародну торгівлю насінням. Країна, яка є учасником Схем сертифікації, має право застосовувати вимоги VOS-тесту лише для експортованого насіння, а на внутрішньому ринку використовувати власні нормативні акти.

4. Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних націй

ФАО та Міжнародна конвенція по захисту рослин – МКЗР Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (Food and Agriculture Organization, ФАО, далі – ФАО) – це організація в системі ООН, яка очолює міжнародні зусилля у боротьбі з голодом. Мета організації – забезпечити всіх людей світу високоякісною їжею для активного здорового життя. Гаслом ФАО є вислів «Нехай буде хліб». До складу організації входить 195 членів. Окрім країн світу, членом ФАО також є Європейський Союз. Організація працює на території більше ніж 130 країн. Штаб-квартира ФАО знаходиться в Римі. Головою ФАО є Генеральний директор, якого обирають на чотирирічний термін. З 2019 року цю посаду обіймає китайський менеджер Цюй Дуньюй.

Рішення про необхідність створення нової міжурядової організації було прийняте у 1943 році на Міжнародній конференції з питань продовольства та сільського господарства. ФАО провела свою першу сесію з 16 жовтня по 1 листопада 1945

року. Тож 16 жовтня вважається днем заснування організації. З 1979 року ця дата вважається Всесвітнім днем продовольства.

У діяльності ФАО можна виділити п'ять пріоритетних напрямів: 1) сприяти знищенню голоду, боротися з відсутністю продовольчої безпеки та недоїданням; 2) підвищувати продуктивність та стабільність розвитку сільського господарства, лісівництва та рибальства; 3) скорочувати злиденність у сільських районах; 4) надавати допомогу у створенні безпечних та ефективних агропродовольчих систем, які мають підтримати дрібних виробників; 5) підвищувати стійкість сільськогосподарських систем перед загрозами та кризами (стихійні лиха, антропогенні катастрофи). За час свого існування ФАО запустила величезну кількість програм та проєктів, які відповідають заявленим пріоритетам.

У 1952 році ФАО створила Міжнародну конвенцію із захисту рослин. Договір спрямований на запобігання поширенню шкідників та захворювань серед домашніх та диких рослин. Серед функцій договору – ведення списку рослинних шкідників, відстежування епідемій шкідників та надання технічної підтримки країнам-членам ФАО.

Упродовж 1990-х років ФАО взяла на себе провідну роль у просуванні методів боротьби зі шкідниками рису в Азії. Сотні тисяч фермерів пройшли тренування у Фермерській польовій школі.

ФАО допомагає країнам, що розвиваються, формувати сільськогосподарську політику, розробляти програми та проєкти. Організація просуває ідеї збільшення інвестування у сільське господарство. Заради цього ФАО мобілізує зусилля міжнародних інвестиційних організацій, регіональних банків та надає власні ресурси.

ФАО просуває програму «Системи сільськогосподарської спадщини світового значення». Програма спрямована на виявлення та захист унікальних систем та їхнього біорозмаїття у контексті стабільного сільськогосподарського розвитку. Одна з цілей ФАО полягає у збалансованому підході до використання лісів світу. Організація намагається знайти консенсус між потребами у збереженні природи та соціальними й економічними інтересами населення, яке мешкає у лісовій місцевості. ФАО виконує різноманітні функції у сфері лісівництва: слугує форумом для міжнародного діалогу, надає інформаційні послуги, технічну підтримку та допомагає країнам, що розвиваються, впроваджувати ефективні

програми у цій галузі. Також ФАО робить регулярні оцінки стану лісових ресурсів світу.

ФАО працює в Україні з 2003 року. Україна є членом більшості комітетів та комісій ФАО, стороною низки конвенцій. Починаючи з 2015 року, діяльність ФАО в Україні була зосереджена на проєктах з надання екстреної допомоги та сприяння сталому розвитку. Зокрема, у 2016 році Україна та ФАО уклали угоду про співробітництво на 4 роки. Одним із найважливіших завдань угоди було визначено покращення бізнес-клімату та створення стабільної нормативно-правової бази.

Другим важливим пріоритетом було визнано курс на проведення земельної реформи, у межах якої необхідно допомогти дрібному землевласнику з придбанням земельного наділу. Також серед пріоритетів було виділено розвиток агропродовольчих ланцюгів і вихід на міжнародні ринки та раціональне використання природних ресурсів.

До сталого розвитку також можна віднести проєкт моделі управління українськими лісосмугами, який з 2018 року розроблявся ФАО разом з місцевими організаціями. У межах проєкту було зібрано пул експертів та розроблено детальну інструкцію того, як правильно працювати з лісосмугами.

Після початку російського вторгнення у 2022 році Україна зіткнулася з низкою сільськогосподарських та, як наслідок, економічних проблем. По-перше, в умовах війни ускладнився процес збору урожаю. По-друге, виникли проблеми зі зберіганням зерна, оскільки через війну Україна не встигла продати залишки минулорічного врожаю, і частина зерносховищ виявилася переповненою. По-третє, досить довгий час було заблоковано морську торгівлю, що ускладнило економічну ситуацію. Слід також додати, що Україна входить до п'ятірки найбільших світових експортерів пшениці, тож проблеми з вивозом українського зерна впливають на глобальну економіку. За таких обставин ФАО запустила програму фінансової допомоги сільськогосподарському сектору України. Згідно з програмою, ФАО планує привернути гуманітарної допомоги на 180,4 млн доларів. Станом на 12 вересня було зібрано 73,6 млн доларів. У межах допомоги фермерським господарствам буде надано засоби для зберігання зерна, включаючи модульні сховища та поліетиленові рукава, обладнання для завантаження та розвантаження зерна. Також лабораторії отримають технічне обладнання, що дозволить дотримуватись міжнародних стандартів якості тваринної та харчової продукції.

5. Світова організація торгівлі – СОТ

Світова організація торгівлі – СОТ (World Trade Organization - WTO); місцезнаходження – м. Женева (Швейцарія). Створена 1 січня 1995 р. для нагляду за дотриманням умов міжнародних домовленостей, сприяння подальшій лібералізації торгівлі між країнами-членами СОТ. До її складу входять 137 країн-членів та 34 країни зі статутом спостерігача. Для торгівлі посівним і садивним матеріалом важливе значення мають:

- 1) Домовленість про аспекти авторських прав, що стосуються торгівлі з 1994 року, яку підписали понад 140 країн. Вона регулює охорону авторських прав на сорт та патенти
- 2) Домовленість про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, яка базується на тому, що санітарні та фітосанітарні заходи створюють певні труднощі в торгівлі, особливо насінням. Вона протидіє використанню санітарних і фітосанітарних обмежень як засобу для захисту вітчизняних виробників від економічної конкуренції. В рамках СОТ створені спеціальні комітети, які слідкують за дотриманням домовленостей, обговорюють питання можливого впливу на ведення торгівлі, підтримують тісні зв'язки з відповідними технічними організаціями.

Контрольні запитання

1. Який колір матимуть сертифікати на насіння, якщо відбір проб і аналіз проводяться у двох різних акредитованих лабораторіях в різних країнах?
2. Вкажіть міжнародну організацію, яка займається питаннями нагляду за дотриманням умов міжнародних домовленостей та сприяння подальшій лібералізації торгівлі між країнами-членами?
3. Вкажіть міжнародну організацію, яка розробляє, впроваджує і опубліковує стандартизовані методи для відбору проб і аналізу посівного матеріалу?
4. Які ботанічні таксони включені до Схеми сортової сертифікації зернових Міжнародної організації економічної співпраці та розвитку.